



Målselv kommune

2017-2029

Temaplan for Kulturminner

HØRINGSUTKAST



Ført i pennen av Marit Fossen

Målselv kommune

2017-2029

Innhold:

Innledning	3
Bakgrunn	3
Lovgrunnlag	4
Definisjoner	5
Rolleavklaring	6
Visjon og målsettinger	7
Historisk snarsyn	8
Dagens situasjon	10
Handlingsplan for prioriterte kulturminner	19
Virkemidler	23
Kilder	24
Ikke registrerte/kartlagte kulturminner	25

Forsidebilde: Brandskognesstua, Første del ferdig i 1798. De fleste bilder tatt i juli 2017 av Vilde Ørsje Utby

1. Innledning

Hva sluker alt som du kan se,
trær og blomster, fugl og fe?
Tærer stål og biter jern;
maler stein som mel fra kvern;
dreper konge, styrter hus,
hamrer høye fjell til grus.

Svar: Tiden

JRR Tolkien, Hobbiten

2. Bakgrunn

Målselv kommune vil øke oppmerksomheten og kunnskapen om kommunens kulturminner. Kommunen har en rekke kulturminner som ikke er registrert og systematisert.

Viser til utlysning i brev av 3.12.13, ref 13/1313-17 fra Troms fylkeskommune; «Kulturminneplaner i kommunene – invitasjon til samarbeid». 15. januar 2014 søkte Kommunen og Midt-Troms museum om deltakelse i satsinga «Kunnskapsløft for kulturminneforvaltningen», heretter KIK-prosjektet.

Søknadsbeløpet var på kr 100 000,- til ny registrering av kulturminner.

Målselv kommune, Midt-Troms Museum og Målselv Historielag vil kartlegge disse kulturminnene i samarbeid. Målet er også å gjøre et utvalg av kulturminnene mer tilgjengelig for publikum og å bruke registreringer i kommunens planarbeid, gjennom utarbeidelse av en temaplan for kulturminner.

Arbeidet er politisk forankret i Kommunestyret i Målselv,

som i sak 7/2015 den 12. 02. 15 stilte seg bak søknaden. I vedtaket står det bl.a

“Kulturminnene skal ivaretas som fellesgoder, og det er et nasjonalt mål at tapet av verneverdige kulturminner skal minimeres. Kommunen som lokal kulturminnemyndighet må ha kunnskap og oversikt over sine kulturminner.”

Hovedfokuset for temaplanen vil være

- Bygninger
- Samferdsel, vassdrag og veier
- Handverk, småindustri, vannkraft og bergverk
- Krigsminner
- Samisk

3. Lovgrunnlag

Plan- og bygningsloven gir kommunen ansvar for bruk og vern av kommunens ressurser, og sier spesifikt at kommunen skal sikre «vern av verdifulle landskap og kulturmiljøer» og «naturgrunnlaget for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv». Gjennom reguleringsplaner skal kommunen «sikre verneverdier i bygninger, andre kulturminner og kulturmiljøer». Loven fastsetter også behandlingsregler for planer og byggesaker.

Kulturminneloven fastslår at kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning. Loven pålegger kommunene og grunneiere ansvar for å ta hensyn til slike registrerte kulturminner og miljøer, og til å undersøke om slike finnes før utbygging av nye områder.

4. Definisjoner

Det finnes noen innledende definisjoner som sier noe om hva kulturminner er, vurdert for seg selv, eller i det miljøet eller landskapet der de hører hjemme.

Kulturminner: Alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til.

Kulturmiljøer: Områder hvor kulturminner inngår som en del av en større helhet eller sammenheng.

Kulturlandskap: Landskap påvirket av ulike typer menneskelig virksomhet.

Kulturminnene eller –miljøene kan ha ulik status.

Fredet: Kulturminner eller –miljøer kan være fredet ved lov eller ved særvedtak av Riksantikvaren. Midlertidig fredning kan foretas av fylkeskommunens kulturvernmyndighet.

Automatisk fredet: Kulturminner fra før reformasjonen, dvs. eldre enn fra 1537.

Vernet: Dette er en betegnelse som eventuelt kan brukes om et kulturminne eller miljø som er sikret i juridisk bindende plan, enten med henvisning til plan- og bygningsloven eller kulturminneloven.

Verneverdig eller bevaringsverdig: Registrert kulturminne/kulturmiljø med beskrevet verneverdi i henhold til et sett vernekriterier. Et kulturminne eller kulturmiljø kan være verneverdig uten at det er vernet eller fredet. Registreringen gir da rådgivende dokumentasjon som brukes ved vurdering og behandling av søknader om rivning, utbygging eller restaurering/vedlikehold.

Verdien av kulturminnene kan vurderes i ulik utstrekning:

Lokal verdi - knyttet til lokal virksomhet og historie.

Regional verdi - knyttet til regional virksomhet og historie.

Nasjonal verdi - knyttet til viktige faser og forhold i landets historie.

Et kulturminne av lokal verdi kan også bli tillagt regional og/eller nasjonal verdi. Tilsvarende vil gjelde for kulturminner av regional eller nasjonal verdi.

5. Rolleavklaring

Grunneier / eier

Ansvar for kulturminner og kulturmiljøer ligger hos den som eier grunnen eller bygningene/anleggene.

Kommunen

Kommunen har ansvaret for kulturminner av lokal og regional verdi og kan bruke plan- og bygningsloven som verktøy for å gi dem bevaringsstatus.

I tillegg har kommunene en rolle som eier og bruker av noen kulturminner, og som tilrettelegger og formidler av kulturminner og lokalhistorie.

Fylkeskommunen og Sametinget

Fylkeskommunen har avgjørelsesmyndighet i flere saker som angår kulturminner og kulturmiljøer og fører tilsyn med de fredete kulturminnene. Fylkeskommunens fagfolk er rådgivere for kommunene og for andre som ønsker veiledning. De samarbeider nært med Riksantikvaren.

Fylkeskommunen kan blant annet vedta midlertidig fredning etter kulturminneloven, søke etter og registrere arkeologiske kulturminner, drive skjøtsel av arkeologiske kulturminner og de har innsigelsesmyndighet i plansaker.

Sametinget har samme myndighet som fylkeskommunene når det gjelder forvaltning av samiske kulturminner.

Riksantikvaren

Riksantikvaren har ansvaret for å gjennomføre den statlige kulturminnepolitikken og har i denne sammenheng det overordnede faglige ansvaret for den regionale kulturminneforvaltningens arbeid. Direktoratet forvalter kulturminner av nasjonal verdi og skal for øvrig iverksette den kulturminnepolitikken Stortinget, regjeringen og departementet fastsetter.

5.1 Planens status og forholdet til andre planer

Temaplanen omfatter først og fremst registrerte kulturminner og kulturmiljøer. Temaplanen gir i seg selv ikke juridisk bindende vern, kun faglige vurderinger og tilrådinger. Først ved kartfesting og planbestemmelser innarbeidet i kommuneplanens arealdel eller reguleringsplan, vil nyere tids kulturminner eller hele kulturmiljøer ha fått en juridisk bindende vernestatus.

Temaplanen skal være kommunens strategidokument for forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer i Målselv. De målene Målselv kommune har satt innenfor dette feltet skal sikre god forvaltning og formidling av kulturminner i Målselv over tid.

6. Visjon

Kulturminner og kulturmiljø i Målselv skal gjennom ivaretagelse, synliggjøring og tilgjengelighet bidra til:

- kunnskap om og respekt for lokalhistorien.
- styrking av lokal identitet, tilhørighet, trivsel og samhold.
- være sentral for verdiskapinga i framtida.

Planen vil ha en varighet frem til 2029. Det er viktig at arbeidet med kulturminneregistrering ikke stopper opp. Målselv kommune har mange uregistrerte kulturminner, og mange som vi kjenner til, men som burde vært bedre kartlagt.

For denne planen nevnes spesielt krigsminner og samiske kulturminner.

7. Historisk snarsyn

Målselvdalen

Skogen oppover Målselvdalen vært utnyttet i lange tider før den faste bosettinga inne i dalføret begynte. Gamle funn tyder på aktivitet århundrer tilbake. Samisk bruk av området både før og etter at den faste bosettinga startet, gjenspeiler seg i dag i den rike samiske navnsettinga i fjellområdene, og av arkeologiske spor. Samene flyttet med reinen ut mot kysten på våren og dro innover på svensk side når høsten nærmet seg. På Målsneshalvøya er det registrert steinalderboplasser, og da kan vi være opp mot 10000 år tilbake i tid. Også ved Devdis i Øverbygda er det gjort steinalderfunn og i tillegg funn av fangstgroper.

Fast bosetting

Målselv har ei ung bosettingshistorie. Faktisk er det slik at man kan spore den første oppsitter på de fleste gårdene i bygda. Ikke mange bygder i Norge kan det. Vi regner året 1788 som det året ei bosetting startet, som kom til å forandre målselvdalføret fra å være et skog-øde til å bli et livskraftig bygdesamfunn. Når dette er sagt, må vi ta med at det i et kystnært område som Målsnes var registrert fast bosetting så tidlig som på 1600- tallet. I områdene Hollendernes, Kjerresnes og Grundnes kom etter alt å dømme bosettinga i gang på 1760 - tallet. I 1788 kom de første oppsittere og slo seg ned på Rossvoll i nedre Målselv. Det var en gruppe helgelendere som kom dit. Året etter kom de første østlandsdølene og vi fikk bosetting på Fagerlidal og Olsborg. Østerdalen, Gudbrandsdalen og senere Oppdal og også andre områder sørpå kom til å dominere innflyttinga, og dette ga seg utslag i at østnorsk målføre ble rådende i dalen og holder seg enda godt i den øvre delen av kommunen. Fogden Jens Holmboe støttet velvillig opp om nyriddinga i de to store dalførene i indre Troms. Finnlendere og svensker fant også vegen hit, og den første oppsitter i øvre del av Målselvdalen kom fra det nordlige Finland.

Samfunnsutvikling

Folketallet i Målselvdalen økte raskt fra 1820- årene og utover. Folketelling i 1845 viser at da er det ca 1000 personer i nybyggerområdet. I 1849 ble Målselv egen kommune etter å ha tilhørt Lenvik i de drøyt ti årene som var gått siden vi fikk formannskapslovene. I 1853 ble Målselv eget prestegjeld med Bardu som anneks sogn. I 1856 ble her eget lensmannsdistrikt, og i 1861 ble Maalselven Sparebank stiftet, der også bardudølene var med. Dermed hadde man på få år etablert funksjoner som bidro til å gjøre det nye samfunnet levedyktig.

Næringsvei

Det var muligheten for å drive jordbruk som dro de fleste til dalføret. De mange som kom fra fjellbygdene i Nord-Østerdalen og Nord-Gudbrandsdalen, fant det på mange vis mer levelig her, og det er imponerende å iaktta at enkelte gårder på relativt kort tid utviklet seg til å bli velfungerende bruk. Mange hadde med seg mye kunnskap om tømmer fra skogene i sør. På gode somre ble kornet modent. Det finnes spor og nedtegnelser av over 200 sager, kverner og stamper drevet av fosser i sidebakkene til elva. Dagens Målselv foss (tidligere Malangsfossen) hadde et anlegg på hver side.

Ikke alle oppnådde å komme i velstand, og i likhet med så mange bygder i Norge sendte også Målselv en god del av sin ungdom til landet i vest, Amerika. Likevel - det unge bygdesamfunnet utviklet seg. Sansen for å ta imot nye impulser når det gjaldt jordbruk og husdyrhold brakte Målselv i en lederposisjon i landbukssammenheng. Avstanden til kysten og den begrensede muligheten for å høste av havet gjorde at det utviklet seg en innlandskultur med jord -og skogbruk, setring og tjærebrenning. Målselvkua og Målselvnepa ble kjente begreper viden om.

Elva ga mulighet for laksefangst nedenfor fossene. Da laksetrappa i Målselv fossen kom i 1910, kunne man fiske laks også ovenfor fossen. Jakt på vilt i de dype målselvskogene ga også viktige bidrag til føda.

Elva som ferdselsvei

Kontakten mot kysten var likevel viktig. Handelsvirksomheten på Målsnes og Flatnes var av stor betydning for de som bodde oppover dalen, og brakte Målselv i en lederposisjon her nord. Tjære, bark og never, samt favneved var viktige eksportvarer fra innlandet. Elva var en viktig ferdselsveg både sommer og vinter. De såkalte komsene, flatbunnede store fraktebåter, var et vanlig syn på elva til langt ut på 1900-tallet, da bilen gjorde sitt inntog.

Utdanning over grunnskole

Sansen for husflid ble tidlig stimulert, og det var ikke tilfeldig at utdanningsinstitusjoner innen håndverk og husflid ble lagt til Målselv. Det bør også nevnes at det første "fylkeskommunale" skoletilbud, den såkalte amtsskolen startet på Moen i 1875.

På skolefronten fikk Målselv en gunstig utvikling utover på 1900-tallet. Et realskole- og gymnastilbud i 1939 måtte oppgis som følge av krigen. Senere kom nytt realskoletilbud, og etterhvert to videregående skoler.

Krigen og forsvaret

Det var ikke de store krigshandlinger i vårt område. Likevel ble kommunen sentral under felttoget i 1940, da både konge, kronprins, statsminister, divisjonskommando, distriktskommando og Hærens overkommando hadde tilhold her for kortere eller lengre tid. For de tyske styrkene i okkupasjonsårene var særlig flyplassen viktig.

Gjennom de siste 80 år har Forsvaret satt sitt preg på Målselv. Flystasjonen på Bardufoss ble påbegynt i 1935 og ble regnet for å være operativ fra 1938. Da krigen kom, ble flyplassen overtatt og utbygd av tyskerne. I 1953 ble Brigaden i Nord-Norge etablert. Heggelia og Skjold ble viktige områder, sammen med Setermoen i Bardu, der det hadde vært ekserserplass siden 1897. Forsvaret har betydd mye for sysselsettinga i Målselv, både direkte og indirekte. Større og mindre entreprenørbedrifter er etablert, og mange har hatt store oppdrag i forbindelse med Forsvarets aktivitet.

Etableringa av Nord-Norges Salgslag (nå Nortura) i 1987 ble en viktig tilvekst i næringslivsbildet. Jordbruket forsvarer fortsatt sin plass, men her som i andre kommuner i landet har utviklinga gått mot færre, men større bruksenheter. Rundt 1975 hadde Målselv et innbyggertall på godt og vel 8100. Folketallet er noe redusert, men har vært relativt stabilt de siste årene.

Utfordringen framover vil som alltid være å etablere arbeidsplasser som gjør Målselv til en interessant kommune å leve i.

Målselv 2017, Vidkunn Haugli

8. Dagens situasjon

Som en del av KiK-prosjektet har det blitt registrert kulturminner innenfor de definerte hovedfokusene i punkt. Midt-Troms Museum har engasjert to feltarbeidere over sesongene 2014 og 2015. Måselv historielag har vært aktiv med registrering av mange kulturminner. Måselv kommune har engasjert en feltarbeider i 2017. Registreringene danner hovedgrunlaget for denne temaplanen.

I tillegg har kommunen, Midt-Troms museum og historielaget arrangert åpne møter i Øverbygd, Mellombygd, Moen (Takelvdal, Olsborg, Målsnes, Kalstad) og Bardufossområdet. Åpne dager på bibliotekene våren 2017.

Det er registrert tilsammen ca 50 fysiske kulturminner i regi av KIK i Måselv kommune.

I tillegg kommer registreringene gjort av Sametinget, og arbeid som er gjort av private i en årrekke. Måselvkalenderen har mye informasjon om mange bilder og kulturminner, samlet inn av Måselv musikklag, Bardufoss skolekorps og Måselv historielag siden 1986. Jul i Bardu og Måselvdalen dokumenterer også mange kulturminner. Flere kilder finnes under Kilder mot slutten av dokumentet.

4.1 Fysiske kulturminner

Kulturminnene som omtales i dette kapitlet er mer inngående beskrevet og har flere bilder på Riksantikvarens nettside kulturminnesok.no

Bygninger/kulturmiljø

Brandskognesstua Gnr/bnr 27/1



Gården ble bebodd i 1793. I 1798 sto Brandskognesstua den eldste delen av stua ferdig, og er i dag muligens Måselvs eldste bevarte hus. I 1806 begynte flytting av husene på gården nærmere elva på grunn av bedre eng-sletter. I 1922 ble det lagt inn strøm i huset, som var bebodd frem til 1975.

Fossmotunet

Fossmotunet er et firkanttun som består av 8 gamle bygninger, som er flyttet inn til tunet fra ulike steder i Målselv.

Fossmotua hørte til på den gamle Fossmogården, ryddet i 1822. En del av materialene i stua stammer mest sannsynlig fra lågstua som de første nyryderne på Fossmoen bygde i 1824.

Nordre Hauggård gnr/bnr 81/78



VÅNINGSHUSET



KRAMBU/BUTIKK



STABBUR

Til sammen 5 bygg. Første eier slo seg ned på plassen i 1827.

I 1890 ble eiendommen solgt, og fikk sitt nåværende navn. Fra 1890 tallet ble den første krambua i Øverbygd drevet. Den står der i dag, og svigerdatteren Astrid innredde et lite gårdsmuseum i bygget.

Under 2. verdenskrig fikk statsminister Nygaardsvold med følge, kost og losji her fra 3.-14. mai. Ministre var i denne perioden plassert både på Haug og på Skjold. Fra Haug var det strekt en telefonlinje gjennom skogen og inn i hytta ved Langvatnet på Balsfjord-siden. Der holdt Kongen og Kronprinsen til i hytten til fylkeslege Dybwad Holmboe.

Kongsvoldtunet gnr/bnr 88/2/1

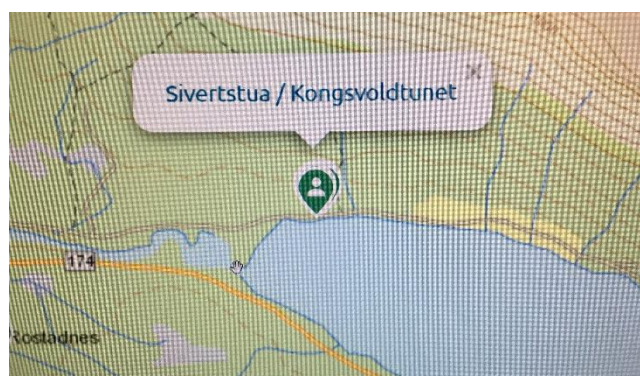


Bygdetun med ulike bygninger samlet.

KART FRA KULTURMINNESOK.NO

Kongsvoldtunet består av 9 bygninger. Fjøset, 1930, Erikstua (kårstua) 1885 og våningshuset sto der opprinnelig. Hovedhuset på tunet er Kongslitua, som tidligere sto på gården Kongslia, bygget i 1846, flyttet i 1986. Veltstua 1826 (det eldste huset på tunet) og smia er også fra Kongslia. Stabburet, 1890, er flyttet dit fra gården Elvevold.

Kverna på tunet er flyttet til tunet og restaurert. Lundbergstua «Klasrommet» 1868, var husmannsstue på gården Lundberg.



Rundhaug gjestegård

I 1900 ble det åpnet en handelsforretning på Løvhaug, men flyttet den til Rundhaug i 1905. De hadde bygd et nytt tre-bygg, der de drev både handelsforretning, pensjonat og skysstasjon.

Under 2. verdenskrig var bygget et hovedkvarter for tyskerne og det var opprettet en direktelinje i kjelleren til Berlin. Blant annet ble beslutningen om å brenne Finnmark og Nord-Troms tatt der. Tyskerne satte store spor på bygget under krigen ved både store utbygninger og innredningsarbeid. Mye av arbeidet som ble gjort på bygget var utført av russiske krigsfanger som var holdt i fange på Rundhaugen.

Det er fortsatt hotell drift i bygget i dag.

Øverbytunet Gnr/bnr 83/1/1



VÅNINGSHUS OG SKOLE

Første rydningssted på Øverby den 10. februar i 1826.



Handverk, småindustri, vannkraft og bergverk

Kvernfossen i Andselva

På eiendommen Fagerlidal i Kvennhusfossen i Andselva var det både kvern og sag. Sag og kvern var i bruk til rundt 1920. Det er synlige rester av fundament. To kvernsteiner ligger igjen på land, en ligger i elva.

Meieriet i Trongen



Bygget kom til i 1922. Navnet på meieriet ble Trangen ysteri. Det ble bygd nærmest som en erstatning for at de to provisoriske ysterianleggene på Nymo og Alapmo ble nedlagt. Under 2. verdenskrig ble bygget benyttet som knottfabrikk. Det var en tørke silo der benyttet for å produsere generator knott og ved. Senere ble det også benyttet som pølsefabrikk, før det brant ned på 1960-tallet. Bestyrerboligen står fortsatt ved siden av, uten vinduer og vedlikehold.

Moen Mølle

Mølla er satt i stand i 1996, og kan fortsatt male korn. Den var viktig for bygda under krigen.

Vassaga på Øvergård

Vassaga var rekonstruert i 1993, men har høyt krav til vedlikehold, og det er usikkert hvor mye som skal til for å få den i drift i dag.

Samferdsel, vassdrag, veier

Andselv bro 1923



Andselven Bro anno 1923. Ombygd 1951, tilbakeført til original i 2004.

Fergeleie Fleskmo- Fredriksberg

Fergen som gikk over elva mellom Fleskmoen og Fredriksberg, var hovedveien til Bardu fra 1850-årene. Fergen var i starten besørget av grunneierne på Velta og Fredriksberg, før det ble et fast fergemannskap. Fergen var i bruk til 1939, da Måselvbrua ble åpnet. Periodevis i bruk som isbru om vinteren.

Fergeleier Karlstad og Gullhav.



KARLSTADSIDA



UKJENT. ER KARLSTAD PÅ ANDRE SIDA?

Bilde fra Måselvkalenderen 1986.

Historiske opplysninger: Fra 1863 begynte den offentlige fergetrafikken over elva. Det ble benyttet robåt med seil og staking helt fram til motorbåten tok over i 1925. Veien fra Karlstad til Buktamoen var ferdig bygd i 1952, og fra dette tidspunktet av ble bilferga overflødig. Ferging med båt for frakting av personer fortsatte til etter 1992.

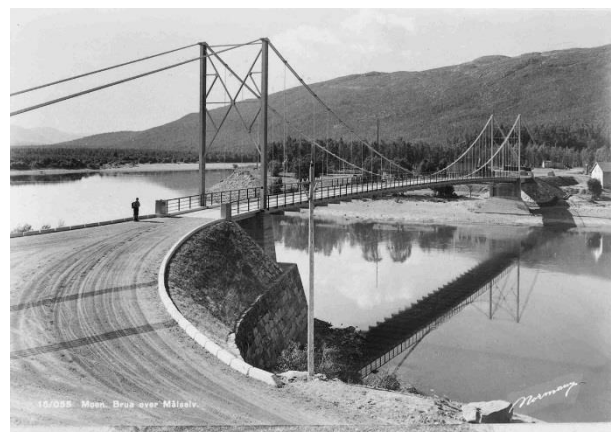
Når elva frøs til is på vinteren, gikk all trafikk over elva via isbru. Strekningen mellom Karlstad og Gullhav benyttes som isbru også i dag (2017).



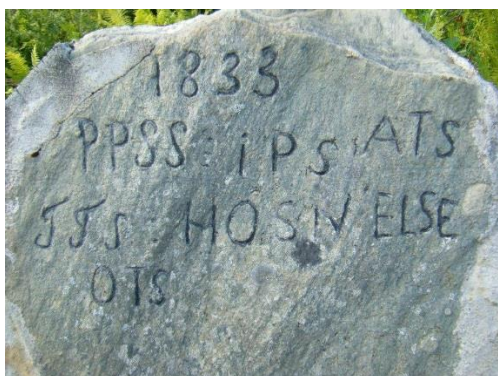
GULLHAVSIDA

Måselv bru

Måselv bru ble bygd i 1939 og var hovedferdselsåre for Riksvei 50, senere E6, over Måselva på Moen. Den er ei hengebru, som ny hadde den maks aksestrykk 5 ton. Ny bru ble bygd på 70-tallet en gang et lite stykke nedenfor.



Stenstøtte satt opp i Solbergkleiva



Beskrivelse

Sten-støtte som står/stod i Solbergkleiva, like ved gården Solberg, ca 5km fra Øverbygd (mot Bardufoss).

Den er datert 1833 og innehar 7 initialer. Dette antas å være 7 av de som arbeidet med den første veien på dette stedet.

Etter det det ser ut som, så har rydding av sny fra veikanten forårsaket at stenstøtta har mistet kontakt med underlaget og havnet oppå snyen. Når snyen smeltet så falt støtta og knakk. Selve inskripsjonen er ikke ødelagt. Det er "bare" selve stenen som har knekt av, helt nederst. Den ligger nå trygt på lager.

Båter brukt på elva:

- Komsen
- Utby-prame
- Elvebåter – (Foshaugbåten og Fossmobåten)

Krigsminner

Minne over russiske krigsfanger



Beskrivelse

Minnesmerke over russiske krigsfanger, satt opp av norske krigsfanger.

Ligger lagret på Midt-Troms museum. Venter på å bli satt opp igjen.

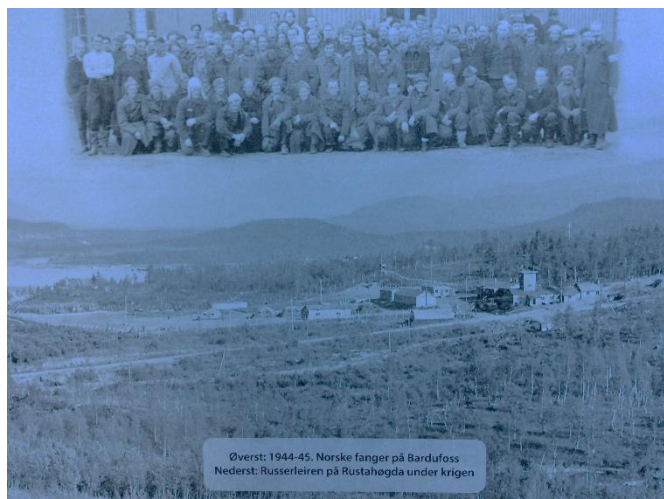
Grotta på Rundhaugen:

Grotta på Rundhaugen ble laget i krigsårene av russiske krigsfanger som holdt til på Rundhaug. De meislet ut Grotta med primitive redskaper i det harde grunnfjellet. Meningen var at bunkeren skulle brukes til feltsykehus, men den ble benyttet som ammunisjonslager.

Den gode akustikken i bunkeren gjør at Grotta i dag blir benyttet som konsertlokale.

Russefangeleir

Måselv Historielag har vært på omvisning i restene av en Russefangeleir fra krigen. Den ligger i dag innenfor gjerdet på Forsvarets område. Den ligger også like ved Bardufoss ungdomsskole og Bardufoss videregående skole på Rustahøgda, like ved E6. Måselv kommune og historielaget ønsker å få kartlagt restene av leiren. Vi vet ikke om dette er gjort fra Forsvarets side, eller hva som er tenkt med området.



Øverst: 1944-45. Norske fanger på Bardufoss
Nederst: Russeleiren på Rustahøgda under krigen

4.1 Immaterielle kulturminner

Definisjon:

- Muntlige tradisjoner og uttrykk, herunder språk
- Utøvende kunst
- Sosiale skikker, ritualer og høytidsfester
- Kunnskap og praksis som gjelder naturen og universet
- Tradisjonelt håndverk

I Målselv er det mange kulturuttrykk som fortsatt er levende tradisjoner blant folk.

Som eksempler kan nevnes ulike dialektord, banneord, folkemusikk, møljefest, St.Hans-feiring, tjærebrenning, lafting og veving.

Immaterielle kulturminner tas ikke med i planen i denne omgang. Det er likevel et ønske at kommunen kartlegger og dokumenterer det som enda finnes.

9. Handlingsplan for prioriterte kulturminner

5.1 Grunnlag for prioritering

Til grunn for prioriteringa ligger:

- Innspill fra Åpne møter og bibliotekdager
- Midt-Troms Museum og Målselv Historielag, Lokalhistorikere og foreninger.
- innspill fra feltarbeiderne
- nærings- og utviklingsplan?

I tillegg er Riksantikvarens kriteriesett for å vurdere kulturminner benyttet. Et kulturminne eller kulturmiljø kan relateres til flere kriterier. De ulike kriteriene kan delvis overlape og underbygge hverandre, og enkelte kriterier kan tillegges større vekt enn andre. Hver for seg og sammen representerer de kunnskapsverdier, opplevelsesverdier og bruksverdier. Hvilke kriterier det legges mest vekt på, er avhengig av det aktuelle kulturminnet som vurderes.

Kunnskapsverdi

- Representativitet: Hvilke(t) kulturminne(r) representerer de verdiene vi søker å ivareta på best mulig måte?
- Sammenheng og miljø: Klarer vi å ta vare på flere elementer som utgjør en større sammenheng?
- Autentisitet: Er kulturminnet det det gir seg ut for å være?
- Fysisk tilstand: Er kulturminnet i en slik fysisk tilstand at det lar seg bevare?

Opplevelsesverdi

- Sammenheng/miljø: Viser kulturminnet samspillet mellom landskap, naturressurser og det menneskeskapt miljøet?
- Arkitektonisk/kunstnerisk kvalitet: Har kulturminnet en verdi som er særegen, uansett hvilken sammenheng det ellers oppleves i?
- Identitet/symbol: Har kulturminnet særlige kvaliteter som gjør at de blir viktige for menneskers følelse av gjenkjennelse og tilhørighet?

Bruksverdi

- Økonomi og bruk: Har kulturminnet en bruksverdi i dag?
- Økologi: Bruk av eksisterende bygninger og anlegg har langsiktige og positive effekter for miljøet framfor å rive og bygge nytt. Vil dette være tilfellet her?

5.2 Handlingplan fysiske kulturminner

Eksisterende formidlingstiltak i kommunal regiskal videreføres. Tiltak for kommende planperiode er lista opp i det følgende.

Bygninger

Kulturminne	Verdi	Tilstand	Planstatus	Eier	Samarbeidsparter
Brandskognesstua	Kunnskapsverdi	Trenger vedlikehold. Ønskes bevart.	Må sees på i forhold til ny arealplan.	Privat	Kommunen
Fossmotunet	Kunnskap Opplevelse Bruksverdi	Flere bygg trenger vedlikehold. Ønskes bevart.	Må sees på i forhold til ny arealplan.	Midt-Troms museum	Kommunen Fossmotunet velforening
Kongsvoldtunet	Kunnskap Opplevelse Bruksverdi	Ønskes bevart.	Må sees på i forhold til ny arealplan.	Privat, leiekontrakt med kommunen.	Midt-Troms museum Støtteforeninga for Kongsvoldtunet
Nordre Haug gård	Kunnskap Bruksverdi	Salgspapirer vil finnes.	Bevart etter Plan- og bygningsloven § 25 (pbl.85)	Til salgs	Kommunen
Rundhaug gjestegård	Kunnskap Opplevelse Bruksverdi	Ønskes bevart	Må sees på i forhold til ny arealplan.	Privat	Kommunen
Øverbytunet	Kunnskap Opplevelse Bruksverdi	Ønskes bevart	Må sees på i forhold til ny arealplan.	Privat	Kommunen Øverbygd husflidslag

Samferdsel, vassdrag, veier

Kulturminne	Verdi	Tilstand	Planstatus	Eier	Samarbeidspartner
Andselv bro	Kunnskap Opplevelse Bruksverdi	Restaurert	Må sees på i forhold til ny arealplan.	Forsvaret	Kulturminnesok.no

Fergeleie	Kunnskap Opplevelse Bruksverdi		Må sees på i forhold til ny arealplan.		
Måselv bru	Kunnskap Opplevelse Bruksverdi	Bru, gamle E6	Vedlikeholdes som reservebru for E6	Samarbeid med statens vegvesen	kulturminnesok.no
Bautasteiner 3 stk, Øverbygd	Kunnskapsverdi	En knekt, ønskes samlokalisert på Skjold	Må sees på i forhold til ny arealplan.	Privat	Kommunen Øverbygd velforening
Elvebåter, Foshaugbåten Fossmobåten	Kunnskap Opplevelse Bruksverdi	Finnes, men i dårlig stand Rekonstruert i 2006		Midt-Troms museum	Kommunen
Komsen	Kunnskap Opplevelse	Fraktebåt opp og ned elva	Museet har tegning Søker penger	Midt-Troms museum	Kommunen
Utby-prama		Ferge over elva	Ingen kjente eksemplarer Lar den seg rekonstruere?	Bistå Midt-Troms museum	

Handverk, småindustri, vannkraft og bergverk

Kulturminne	Verdi	Tilstand	Planstatus	Eier	Samarbeidspartner
Kvernfossen i Andselva	Kunnskap	Synkige rester Implementere som del av tursti, skilte	Må sees på i forhold til ny arealplan.	Privat	Kommunen
Meieriet i Trongen	Kunnskap	Synlige rester	Må sees på i forhold til ny arealplan.	Privat	Kommunen
Moen Mølle	Kunnskap Opplevelse Bruksverdi	Bygger trenger vedlikehold Mølla fungerer	Må sees på i forhold til ny arealplan.	Kommunen leier tomt, eier bygget	Midt-Troms Museum
Vassaga på Øvergård	Kunnskap Opplevelse		Må sees på i forhold til ny arealplan.	Kommunen benytter Aursfjordsaga som eksempel på sag fortatt i drift.	Midt-Troms Museum

Krigsminner

Kulturminne	Verdi	Tilstand	Planstatus	Eier	Samarbeidspartner
Minnestein på Rustahøgda	Kunnskap	Lokal, nasjonal, internasjonal	Må sees på i forhold til ny arealplan.	Kommunen	Fylkeskommunen Midt –Troms museum
Grotta på Rundhaug	Hule hugd ut av krigsfanger	Lokal, nasjonal, internasjonal	Må sees på i forhold til ny arealplan.	Privat	Kommunen
Minnebauta	Minne over gravlagte russiske soldater.	Lokal, Internasjonal	Bevart etter Plan- og bygningsloven § 25 (utg 85)		Reguleringsplan for Øverbygd Sentrum Sør.
Russefangeleiren på Rustahøgda	Måselv historielag har denne som satsningsområde for sesongen 2017/18	Lokal, nasjonal, internasjonal	Håper å få den dokumentert i nær fremtid.	Forsvarets område	Kommunen Måselv historielag

Samisk

Kulturminne	Tema	Verdi	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon
Finnbruene					Kulturminnesok.no
Finnholtet					kulturminnesok.no
Samisk bruk av Devdes					kulturminnesok.no

5.3 Handlingsplan formidlingstiltak

Tiltak	Tema	Målgruppe	Status	Beskrivelse
Flere kulturminner på kulturminnesok.no	Alle tema	Egne innbyggere Besøkende		
Turstier	Kultur	Egne innbyggere Besøkende		
Kulturminnedagen	Ulike tema, fra sentralt hold hvert år	Alle		Samarbeid med Historielaget og Midt-Troms museum

10. Virkemidler

6.1 Saksbehandlingsrutiner

Kommunen er plan- og bygningsmyndighet og har derfor et selvstendig ansvar for å ta vare på kulturminnene gjennom sin arealplanlegging og byggesaksbehandling. Dette gjelder kulturminner og kulturmiljøer av både nasjonal, regional og lokal verdi. Kommunen har et særlig ansvar for å ta vare på kulturminner med stor lokal verdi. Med dette følger et stort ansvar for å forvalte fortiden på en god måte for fremtidige innbyggere.

Nyere kulturminner omfattes ikke automatisk av de bestemmelsene som pålegger kommunen å fremme saker for fylkeskommunen for uttalelse. For å sikre ivaretagelsen av kulturminner fastsettes følgende rutiner:

- For tiltak som berører kulturminner omtalt av denne planen, skal kommunen vurdere hvilken verdi kulturminnet har, ut fra de gitte kriteriene i kap. 5.1.
- For tiltak som berører krigsminner av stor lokal verdi skal det vurderes om tiltaket påvirker krigsminnet og/eller -miljøet på en negativ måte.
- Kommuneadministrasjonen skal tilstrebe å finne løsninger som i størst mulig grad ivaretar krigsminnet og/eller -miljøet.
- Dersom kommunen vurderer tiltaket til å berøre krigsminner og/eller -miljøer som kan ha interesse ut over lokal verdi, skal saken sendes regionale kulturminnemyndigheter for uttalelse

6.2 Økonomi og finansiering

Målselv kommune har det siste året brukt 20% stilling for å ferdigstille planen. Målselv Historielag og Midt-Troms museum har brukt tilskuddet fra fylket på å registrere kulturminner.

For å kunne ivareta viktige kulturminner fremover nå Målselv kommune bistå eiere og initiativtakere med hjelp i søknadsprosess og et økonomisk tilskudd for å få startet en prosess.

Det søkes eksterne tilskudd og prosjektmidler i størst mulig utstrekning for videre arbeid med kulturminner i Målselv.

11. Kilder:

Bøker:

- Sæter, Ivar (1926) *Maalselvdalen. Maalselv og Øverbygd herreder*. Oslo: Grøndahl & søns boktrykkeri.
- Kiil, Alf. (Red.). (1976). *Målselv bygdehistorie. Fram til 1920* (Bind 1). Moen: Målselv kommune.
- Eilertsen, Turid Følling. (Red.). (1982) *Målselv bygdehistorie. Gårdshistorie* (Bind 2). Moen: Målselv kommune.
- Haugli, Vidkunn (Red.). (1990) *Målselv bygdehistorie. Gårdshistorie* (Bind 3). Moen: Målselv kommune.
- Haugli, Vidkunn (Red.). (2002) *Målselv bygdehistorie. Gårdshistorie* (Bind 4). Moen: Målselv kommune.
- Rydningen, Joh., Sollie, Reidar og Nordmo, Lars (1939) *Målselvdalen. Et 150 årsminne*. Tromsø: Reder Nordbye's boktrykkeri.
- Tollefsen, Rønning (2015) *Fra villmark til bygd – Fortellinger Fra Målselv*. Kolofon forlag

Jul i Bardu og Målselvdalen:

- Holmen, Eidnes (1981) Moen Mølle. *Jul i Bardu og Målselvdalen* 1981 s. 11-13.
- Bjørklund, Odd (1983) Kongsli ved Rostavatnet. *Jul i Bardu og Målselvdalen* 1983 s.5-6.
- Sæterhaug, Øyvind (1975) Ferjemennene ved elva Karlstad-Gullhav. *Jul i Bardu og Målselvdalen* 1975 s. 32.
- Sæterhaug, Øyvind (1975) Epilog – komsefart. *Jul i Bardu og Målselvdalen*. 1975 s.28 og 31.
- Sæterhaug, Øyvind (1975) Komsefart, John Stordahl fortel. *Jul i Bardu og Målselvdalen* 1975 s. 27-28.
- Bøasæther, Marie (1980) MINNER fra Brandskognes. *Jul i Bardu og Målselvdalen*. 1980 s. 2-4.

Nettsider:

- Kongsvoldtunetsvenneforening. Hentet fra: <https://www.klubbinfo.no/kongsvold/index.html>
- Midt-Troms museum. Hentet fra: <http://mtmu.no/>
- Målselv historielag. Hentet fra: <http://www.malselvhistorielag.no/>
- Troms historielag. Hentet fra: <http://www.troms.historielag.org/index.html>
- Kulturminnesøk. Hentet fra: <https://kulturminnesok.no/>
- Arkitektur guide for Nord-Norge og Svalbard (UiT). Hentet fra: www.arkitektguide.uit.no

Andre kilder:

- Målselv historielag (2015) Målselv kalender 2015 [kalender] 6. årgang.
- De to permene om sager og kverner. Anders Strand.
- Skoglund, Kari Anne (2016, 27. desember). Feirer jul i det eldste huset i Målselv. *Nye-Troms*, s. 14-17.

Ikke brukt, men sett på:

Artikler fra Jul i Bardu og Målselvdalen

- Russisk fange i Målselv (2001)
- Bruene ved Rundhaugen (1981)
- «UTBY-FERJA» (1987) den i Bardu og ikke i Målselv!
-

12. Ikke registrerte/kartlagte kulturminner

Det er hevet over enhver tvil at de registreringene som er gjort ikke dekker alle kulturminnene som finnes i Målselv kommune. Noen av kulturminnene som ikke er av de prioriterte fysiske kulturminnene, er også godt dokumentert.

Nyregistrerte/ferdig kartlagte kulturminner skal også registreres, og rulleres inn i temaplanen. Dersom verdien vurderes slik, skal de også rulleres inn i handlingsplanen for tiltak.

Olsborg/Moen

Bygninger

Kulturminne	Tema	Hvor	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon
Trollhaugen	Oppført av dyrlege Røine	Olsborg			
Doktorgården		Moen			
Lensmannsgården/ Walderhauggården		Moen			
Målselv sparebank		Moen			

Gammelfjøsen på Fagerlidal	Tømmerfjøs m steinmur	Lokal	Noen stokker fra laftinga. Muren i god stand.	Privat eid Bevares	
Sollihuset	Tømmerhus				

Samferdsel, elver, veier

Kulturminne	Tema	Verdi	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon
Ferdseisvei Rossvoll- Buktamoen					

Handverk, småindustri, vannkraft og bergverk

Kulturminne	Tema	Sted	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon
Smie		Takelvdalen			
Sagbekken på Løvhaug	Sag, kvern, stampe		Må sees på i forhold til ny arealplan.	Deler av kverna står.	
Planteskolen/ Klengstua		Moen v/MSAH			
Telegrafan		Moen			
Mursteinsfabrikk		Gullhav			Kulturminnesok.no
Greina	Tjærebrenningsanlegg	Takelvdalen			Kulturminnesok.no
Skogforvaltningen		Moen			
Klebersteinsbrudd		Gullhav			

Krigsminner

Kulturminne	Tema	Sted	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon
Grotta på Moen	Krigsminne	Moen bak Mølla			
Sambandbunkers	Krigsminne	Moen			Kulturminnesok.no
Hule i fjellet		Buktamoen			

2 huler i fjellet		Takelvia			
Rømningshule	I tilfelle brenning	Finbakken			
Ammobunkere		Olsborgmoen, skråning			
Kulekanon		Gullhav			
Huleanlegg		Holmen før grunnes, Kjellmoen			
Radiomast	Krigsminne	Kjellmoen	Fundamenter		
Fangeleire, 2-delt	Krigsminne	Moen bak Mobilstasjon			
Tysk brakke	Krigsminne	Høgtun			
Todt leir	Krigsminne	Høgtun, messebygget	Eier Troms fylkeskommune		Kulturminnesok.no
Trebro over elva	Krigsminne	Fredriksberg			

Samisk

--	--	--	--	--	--

Mellombygd

Bygninger

Kulturminne	Tema	Hvor	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon
Hus bygd på Elverum	Flyttet til Takelvdalen				
Helstad gård Ca 1900	Gammel smie bygd og flyttet fra Rostadalen	Bakkehaug, Maukdal	Nytt tak		
Gammelstue 1864	Grimsbo 47/3 Fraflyttet 1937 Sommerstue ca 7-8 uker hver sommer	Ble benyttet til snekkerstue før krigen.	Spesielle ventiler Klebersteinsgrue		

Bastuleet	Korntørke	200 meter fra Gammelstue, Grimsbo			
Dølheim	Lå på samfunnshustomta, Mellemygd kos				Finnes på facebook «Gamle Målselv»

Samferdsel, elver, veier

Kulturminne	Tema	Hvor	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon
Fergeleie		Rundhaug			
Gammelbrua		Rundhaug			

Handverk, småindustri, vannkraft og bergverk

Kulturminne	Tema	Hvor	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon
Vannsag og kvern		Målselvfossen, Foshaugsida			OI
Gårdssag	Nymo, i dag Moholdt		Ruin		
Smie	Renmælmo 116/2	Alapmoen	Reisverk		
Sommarfjøs	Renmælmo 116/2 1859 Antatt		Ca 6x12 m Tømmer og Nytt tak/tro	Tørhøla=tørrfuru	
Blikkenslager-Post	Maukdal	Var med å lage knott under krigen			
Skiferbrudd		Bak skolen på Grøtte			
Tønnefabrikk		Myre, Kjøpt fra Setermoen, Bardu			

Krigsminner

Kulturminne	Tema	Verdi	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon
Grøtteskogen	Krigsminne				
«Engvoldbrakka»	Feltkjøkken + mur Granheimmoen		Ruin		
Gammelgården	Russefangeleir Polakker		D på kart	Byttet hare mot tobakk.» Niks mere pus» neste gang	

Øverbygd

Bygninger

Kulturminne	Tema	Hvor	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon
Johan Olsa gamle					
Eriklaen					
Høylae					

Samferdsel, elver, veier

Kulturminne	Tema	Verdi	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon
Dividalsdronninga	Furu		Fredet		Kulturminnesok.no
Veier, strøm og telefoner	Ligger på Facebook Øverbygd-Notater				Facebook: Øverbygd, fellesskap Velg: Notater
Brattliveien «Muringa»	Brattstaben Murt opp vei				
Fergeleie	På Nygård				
Fjellfroskbrua	To gamle bruer 1916	Skjold			Facebook.no/
Fergeleie		Divimo			
Elveløp	10 gårdbrukere ble enig om å få elva kanalisert til fremme for gårdsdrifta 1953	Alapelva, Alapmoen	Ivar Aune var tillitsmann. Kanalen er elveløpet i 2017.05.12	Noen snakker om å få tilbake det naturlige elveløpet.	
Brukar	Gammelveien til Dividalen 1936				fb
Andreas Elnes	Forfatter fra Øverbygd				

Handverk, småindustri, vannkraft og bergverk

Kulturminne	Tema	Verdi	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon
Gammelhuset på gården Skjold	Gnr 81 bnr 8 Over 90 år Huset det første postkontoret i Øverbygd frem til 1960		Bygning i rimelig god stand.		
Brinkmannstua	Hvitt hus Forbi eldresentret ØSO		Sagbruk under krigen		
Sæter og tjærebruk	Inni blindgjengerfeltet på Haug.				
Bjørkeng	Skysstasjon				
Kommunehuset i Øverbygd			Revet på 1970 tallet	Stoler finnes	
Gamle Tamokveien	Sagplass Olav Sletten hadde hus der, tufter etter flere bygninger	M på Øverbygdkart			
Skiferfelt	Skiferfelt stinbrudd	Rostadvannet			
Tjeramile på Nordgård 1600 liter	100 steder i Øverbygd Storindustri, største inntektskilde i Øverbygd en periode.				Hefte på biblioteket

Krigsminner

Minnestøtte	Minne etter russefangene	Haraldshaugen	Malplassert, ingen ser den	Ønskes flyttet til Skjold busstasjon	
-------------	--------------------------	---------------	----------------------------	--------------------------------------	--

Kull-mile	Metallring, etter tyskerne	2 km fra brua over Rostadelva			
Fangeleir	Rostavatnet				
Dividalselva					
Nordmo				Hærens overkommando 5. mai-10.juni 1945	

Målsnes

Bygninger

Kulturminne	Tema	Verdi	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon
Tysk hule i fjellet	Krigsminne				Odd-Inge

Samferdsel, elver, veier

Kulturminne	Tema	Verdi	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon
Garnes					

Handverk, småindustri, vannkraft og bergverk

Kulturminne	Tema	Verdi	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon

Krigsminner

Kulturminne	Tema	Verdi	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon

K = kommunen A = andre offentlige instanser LF = lag/foreninger P = private

Karlstad

Bygninger

Kulturminne	Tema	Hvor	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon
Treskelåven		Kjerresnes			
Kirkestue		Nedre Kjerresnes			kulturminnesok.no

Samferdsel, elver, veier

Kulturminne	Tema	Hvor	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon
Gammel kjerreveg		Karlstad - Buktamoen			

Handverk, småindustri, vannkraft og bergverk

Kulturminne	Tema	Hvor	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon
Kvern		Kjerresnes			

Krigsminner

Kulturminne	Tema	Hvor	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon
Hule	Der de første Helgelenderne slo seg ned.	Rossvold, Hillestad			
Radiopeilemast	Krigsminne	Rossvoll			
Løpeganger og kanonstilling	Krigsminne	Kjerresnes			

Samisk

Kulturminne	Tema	Hvor	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon
Minnestøtte	Kjerresnes gravlund				kulturminnesok.no

Bardufossområdet

Bygninger

Kulturminne	Tema	Verdi	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon
Kongehytta					
Fjøs på Ulvestad					

Samferdsel, elver og veier

Fergeleie		Brandskognes			
-----------	--	--------------	--	--	--

Handverk, småindustri, vannkraft og bergverk

Frølageret		Andselv			
------------	--	---------	--	--	--

Krigsminner

Forsvarsanlegg på Andslimoen		Velta			
Det hvite helvete	Fangeleir for norske				
Krigskirkegård	Krigsminne				
Kanobstillinger		Andselv			

Kirker, kapell og kirkegårder

Kulturminne	Tema	Hvor	Status	Tiltak i kommunal regi	Mer informasjon
Kirkesnesmoen kapell					
Kirka		Øverbygd			
Kjerresnes Kirkegård			Minnestein	Eldste i kommunen	
Heggelia kapell					
Nordmo kirkegård		(Kleiva)		Ønskes skiltet	